

Jan Čáp (1925-2001)

Publikováno: 30. 9. 2015

■ Autor/autoři: doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc.

V srpnu by oslavil devadesátiny profesor Jan Čáp, jeden z prvních, kdo dávali obsah i tvar tehdy československé psychologii, a to zejména pedagogické a později i školní.

Jan Čáp se narodil 18.8.1925 v Praze, absolvoval žižkovské klasické gymnázium a v letech 1945-1949 byl studentem FF UK v Praze, kde se věnoval psychologii a pedagogice. Od roku 1949 působil jako učitel na této fakultě a zabýval se různými oblastmi pedagogické psychologie. V roce 1990 byl jmenován profesorem. Tolik nejdůležitější životopisná data, ale pokud si chcete profesora Čápa představit, vzpomeňte na postavu gymnaziálního profesora ztvárněného Jindřichem Plachtou ve filmu Cesta do hlubin študákovy duše. Je to on. Máte ho před očima. Vědeckovýzkumná činnost Jana Čápa se vztahovala k psychologii učení a výchovy. Nejprve se zabýval psychologickým rozbořením činností, prováděl experimenty spojené se zkoumáním procesu osvojování senzomotorických dovedností a vyvodil řadu zajímavých poznatků o senzomotorickém učení, které dodnes „zdobí“ učebnice pedagogické psychologie. Těžiště jeho vědeckého zájmu souvisí s problematikou vývoje a rozvoje člověka z perspektivy humanistického pohledu na osobnost a možnostmi jejího vývoje. Z oblasti psychologie výchovy se dlouhodobě a velmi pečlivě věnoval zkoumání způsobu výchovy v rodině - zaměřil se jak na přístupy a metody jeho zkoumání, tak na vlastní dlouhodobé sledování rodičovských stylů výchovy. Výsledky jsou i v celosvětovém měřítku dosti pozoruhodné, jeho interaktivní přístup ke vztahu rodičů a dětí snese současná měřítka. Už v 70. letech 20. století začal společně s doc. Boženu Rotterovou hledat základní atributy výchovy v rodině a zařadil se postupně mezi autory, kteří předložili i ověřili dimenzionální přístup k porozumění způsobu výchovy v rodině. Dimenze emočního vztahu a dimenze výchovného řízení, jak je nazval, skutečně představují dobrou možnost, jak popsat styl výchovy otce a matky a reflektovat jeho edukační působení v interakci rodičů a dětí. Rovněž je možné připomenout množství jeho studií zaměřených na volnočasové a zájmové aktivity dětí i dospívajících, kterým se profesor Čáp věnoval s ohledem na možnosti podpory rozvoje dětí a dospívajících, na podmínky v rodinách (způsob výchovy v rodině, společné činnosti rodičů a dětí) i ve vrstevnických skupinách (zájmové kroužky, oddíly apod.). Do zkoumání způsobu výchovy v rodině, ale také do sledování zájmových aktivit zapojil řadu studentů oboru psychologie, kteří pak tyto poznatky pod jeho vedením rozvíjeli. Podobně jako výzkumné a vědecké počiny jsou významné jeho pedagogické aktivity. Napadá mě řada situací v interakci se studenty oboru psychologie nebo budoucími učiteli, které dokládají, že byl nezapomenutelným učitelem. Jeho kolegiální, laskavý a vstřícný přístup byl pro něj zcela typický. Nepamatuji si, že by se někdy na studenta zlobil, vždy měl nějaké vysvětlení pro jakoukoli situaci. Nejen v mezilidské rovině pedagogické činnosti, ale též v didaktických souvislostech byl výjimečný. Musím proto připomenout didakticky výtečně zpracované učebnice, které vycházely z činnostního přístupu a obsahovaly velmi dobře zvolená výkladová témata. Jednou z nich je učebnice pedagogické psychologie a psychologie pro učitele Psychologie výchovy a vzdělávání (Praha: Karolinum, 1993), která ještě dnes dobře orientuje studenty v problematice psychologie výchovy a vzdělávání a k jejímž poznatkům mohou přidávat poznatky nové, které přináší současná věda. Nejen pro mě byl Jan Čáp skromný, příjemný kolega s přátelským chováním, laskavým a nenapodobitelným humorem. Byl tím, kdo významně přispěl k rozvoji pedagogické a školní psychologie u nás, ale snad ještě výrazněji se zapsal tím, jak měl rád lidi, jak miloval svůj obor. Jsem ráda, že mohu tyto jeho charakteristiky připomenout, protože jsem přesvědčena, že takové lidi si je potřeba pamatovat co nejdéle.